

Saber triar i atrevir-se a dir *no*, el 1906

Manolita Carreras abans de conèixer Carles Rahola

Una troballa inesperada reobre un perfil biogràfic que ja ens havia sorprès i fascinat fa un temps. La història d'una dona, de les seves inquietuds, els seus coneixements i la seva personalitat, recuperada a través d'un epistolari conservat a l'Arxiu Municipal de Girona, té ara un precedent que explica, encara millor, el perquè d'una manera de veure la vida i les relacions humanes.

Text > ROSA MARIA GIL TORT, historiadora i arxivera

>> Manolita Carreras cap al 1906.
(Foto: FAMÍLIA COLL BOADA)

La casualitat més atzarosa ha tret a la llum un episodi que, com sempre que aprofundim en les vides i les mentalitats de les dones del passat, ens aporta sorpreses i, sobretot, trenca els esquemes preconcebuts. L'absència manifesta d'estudis sobre les dones fins fa molt poc temps, els pressupòsits i la manca de referents han forjat uns estereotips que han dominat la història del gènere. Però cada vegada que podem acostar-nos a les fonts primàries, quan tenim a les mans cartes, diaris i confidències, descobrim una altra història que —aquesta sí— surt pels descosits i, lluny del xiuxiueig habitual, brama per fer-se sentir. A poc a poc, vida a vida, acabem comprovant que, com a historiadores, no hem estat beneïdes amb la descoberta d'una trajectòria singular al marge de la norma, sinó que cal revisar aquesta norma i començar a veure les dones del passat tal com eren.

Aquesta és una història que emergeix de pura casualitat d'uns fets que van passar ara fa poc més de cent vint anys. Dos joves de les famílies més conegudes de Lloret de Mar segellaven un prometatge que els havia de conduir a perpetuar un estatus i dues nissagues que han marcat la història de la vila marinera.

Ella, la protagonista d'aquest gir imprevist en la història que estem a punt de descobrir, era Manolita Carreras.

Una biografia poc convencional

Manuela Carreras Duran, que sempre va signar com a Manolita, va néixer a Girona el 1884. Era la primera filla de l'eminent oftalmòleg i filantrop gironí Bonaventura Carreras Peralta i de Carme Duran Corredor. Bonaventura Carreras havia nascut a Santiago de Cuba el 1855, tot i que era fill d'un indià de Begur, localitat on la família Carreras tenia la casa pairal i on ell mateix va morir. Carme Duran tenia els seus ascendents a Lloret de Mar. El matrimoni va tenir quatre fills més: Bonaventura (metge com el pare), Marcel, Carme i Maria Lluïsa. Manolita, a més de ser la primogènita, es portava dotze anys amb els germans i germanes. La casa de la família era al número 13 de l'antic carrer de les Sabateries Velles. La via va canviar de nom el 1931, quan el veïnat va sol·licitar que es dediqués al doctor Carreras.

Manolita va ser, durant dotze anys, l'única filla del matrimoni, fet que va determinar la connexió afectiva, i sobretot intel·lectual, amb el seu pare. En la figura paterna trobem molts dels trets i dels interessos que definien la seva personalitat.

>> Plec de cartes trobat a Sant Pere del Bosc que ha originat aquesta recerca. (Foto: COL·LECCIÓ PARTICULAR)

La memòria dels qui la van conèixer ens la descriu com una persona vital i entusiasta, amb una cultura sòlida, especialment en filosofia i literatura europees i en música. Memorables són les llargues tertúlies sobre temes culturals que mantenia amb alguns col·legues del seu marit. En aquestes coordenades personals tan definides, que Manolita va alimentar al llarg de la vida, hi veiem dues aportacions definitives. La primera, la influència del pare, amb el qual compartien coneixements i experiències, especialment en les seves sortides per la vall de Sant Daniel i les muntanyes properes, on de dia estudiaven les característiques del paisatge, especialment de la flora i la fauna, i a entrada de fosc es fixaven en les estrelles i les constel·lacions, que després resseguien des del telescopi de casa.

La segona influència, igualment definitiva, va ser la formació francesa que Manolita va rebre els anys que va passar al pensionat del Sagrat Cor d'Espirà de l'Aglí, a prop de Perpinyà. Aquesta escola estava integrada dins la xarxa d'escoles fundades per santa Magdalena Sofia el 1800, que cercaven una formació sòlida de les joves i, per tant, adaptaven amb la mateixa exigència el disseny curricular que les congregacions religioses masculines preveïen per als nois. Posteriorment, Manolita va completar els estudis a França amb alguns cursos especialitzats de cuina.

El context familiar en el qual havia crescut aquesta gironina, juntament amb la definitiva aportació del col·legi francès, va configurar una inclinació vers l'estudi, la música i la ciència, que s'allunyava de les expectatives que la societat de l'època tenia previstes per a una noia de l'alta societat com ella.

A més de la lectura, Manolita Carreiras tenia una altra passió en l'astronomia. Membre de la Societat Astronòmica de França, com el seu pare, rebia el butlletí i els llibres de l'organització, i tenia un telescopi instal·lat al terrat de la casa familiar, al capdavall del carrer de la Força de Girona.

Tots aquests interessos i influències culturals li van generar un neguit que la va impulsar a connectar amb alguns representants de la cultura gironina i catalana, com el mateix Joan Maragall, a qui va escriure per demanar-li un poema i un autògraf, i l'escriptor gironí Carles Rahola.

Una troballa més que casual

Un dia d'ara fa vuit o nou anys, una parella de ciclistes va decidir sortir a pedalar per l'entorn de Sant Pere del Bosc, a Lloret de Mar, un espai habitual en les seves sortides. Es van aturar a reposar en un punt on hi havia un munt de runes procedents d'un enderroc. En una biga, amagat sota una placa metàl·lica clavada, sobresortia un petit plec de papers doblegats que la curiositat els va empènyer a recollir. Un cop a casa, van veure que eren fragments d'unes cartes escrites el 1904 i el 1906, i signades amb el nom de «Manolita». Un dels papers tenia imprès el nom de Bonaventura Carreras. La consulta a Google en aquell moment no va donar gaires resultats, i el nom de Manolita va continuar essent un enigma durant molt de temps. Fa pocs mesos, una nova recerca a internet va retornar una referència clara de qui era aquella Manolita del 1904. A partir d'aleshores, tot va ser recompondre el trencaclosques d'uns fets que van passar fa molt de temps.

>> Cort d'amor dels Jocs Florals de Girona de l'any 1908, publicada al número 20 de la revista Feminal, de 29 de novembre de 1908. Manolita figura al centre de la fotografia. (Foto: ARXIU ROSA M. GIL)

Saber triar i atrevir-se a dir no

La primera carta del plec trobat és del 15 de juliol del 1904. Manolita escriu al seu promès, Pius Cabañas Font. La carta té per motiu el desig d'ella de posar fi a un festeig ja oficial, que veu que no porta a bon port. El lloc on van ser trobats els documents, a la intempèrie i enmig de runes, fa que no s'hagin conservat íntegres, però sí en prou bon estat per poder seguir el fil de l'argumentació. La situació presenta dos joves, fills de les millors famílies de Lloret de Mar, que, fruit de la seva relació sentimental, han fet oficial el compromís de matrimoni. Els arguments de Manolita per desdir-se del compromís són prou clars, quan escriu:

«[...] habían sobrado las ocasiones, para conocernos mutuamente a fondo, y fundar sobre nuestros respectivos caracteres y afectos, castillos e ilusiones de felicidad y dicha perdurables. Sin duda, como jóvenes que somos y no acostumbrados a dar a las cosas su verdadero valor, nos hemos equivocado, tu, creyendo sólidos tus sentimientos y cariños que habían de quebrarse a las primeras [tentaciones] [...]. Repito, nos hemos equivocado y fuera una gran temeridad, que conociéndolo, no aplicáramos el debido remedio. Este es sencillo aunque doloroso, sobre todo después de haver enterado a la gente de nuestro proyecto de matrimonio oficial».

La carta continua amb la formalització de la ruptura, que Manolita descriu en aquests termes:

«Y no puedo ni quiero callar por más tiempo, he de manifestarte, que desde hoy, quedan rotas nuestras relaciones. No creas que es el despecho por tu extraño proceder durante estos últimos meses el que inspira esta inquebran-

table resolución mía, pues te perdono de todo corazón todas tus genialidades [...].

»Papa irá uno de estos días a Lloret para darle a tu Sr. Padre amplias explicaciones por nuestra determinación y llevará consigo la sortija de prometida, tus cartas y demás objetos que poseo tuyos. Ten preparado todo lo mío para entregárselo, es decir: mis cartas y mis [?] una de las cuales [?].

»Adios y se bien feliz. Manolita».

Dues famílies preeminentes

És ben segur que el que recull aquest testimoni de ruptura no és un fet aïllat. Els detalls, però, evidencien una fortalesa moral i una maduresa que trenca tòpics i aporta noves mirades a la història de les dones.

Manolita Carreras Duran havia nascut a Girona, però tenia arrels a Lloret i a Begur. Els seus orígens per part de pare i de mare es trenaven amb un passat indià, continuat amb una empresa naviliera (concretament, pel que fa a la família Duran). A l'Arxiu Municipal de Lloret es conserva el fons familiar dels Duran, amb força documentació de l'activitat del vaixell *Humbert*, dedicat al comerç internacional de fustes, sal i altres mercaderies entre els ports més importants del moment, com ara Gibraltar, Brunsvic, Brünsbuttel, Barcelona, València, Marsella i Buenos Aires, entre d'altres.

>> Llibre que recull les cartes de Manolita Carreras a Carles Rahola.

(Foto: DIPUTACIÓ DE GIRONA)

Aquest prestigi i aquesta fortaleza econòmica han quedat fixats també en el panteó familiar existent al cementiri modernista de Lloret, un espai patrimonial que reflecteix a la ciutat dels morts el poder econòmic i la representació social d'aquella elit.

Si els homes de la família solcaven tots els mars comerciant, les dones també van tenir un paper que ha perdurat. D'una banda, tenien cura del patrimoni familiar en absència dels

marits, i continuaven amb la gestió del negoci en cas de quedar vídues amb fills petits. Una bona part d'aquestes dones són les que van promoure la construcció dels hipogeu i panteons del cementiri, tal com ha estudiat Montse Sala.

En el cas de les germanes Maria Lluïsa i Carme Duran Corredor —tia i mare, respectivament, de Manolita—, van desenvolupar una tasca filantròpica amb la fundació, el 1924, de l'obra social del Casal de l'Obrera de Lloret, en curs d'estudi per la mateixa Montse Sala. Aquest esperit emprenedor va influir, sens dubte, en Manolita, la qual, ja el 1918, juntament amb Esperança Bru, havia fundat la Biblioteca Popular de la Dona de Girona, tal com recull el llibre *Elles també hi eren: Història de les dones de la Casa Masó (1830-2015)*.

Pel que fa a la branca paterna dels Carreras, Bonaventura va estudiar medicina a Barcelona i es va especialitzar en oftalmologia, carrera que també va exercir el seu fill. Els seus orígens familiars a Begur es van perpetuar a la casa familiar, on passaven els estius i on va morir el patriarca el 1906. El doctor Carreras va ser, a més d'un eminent oftalmòleg, un filantrop reconegut i un *sportman* introductor de la gimnàstica a Girona.

Si aquell festeig no hagués quedat estroncat, hauria segellat la unió amb una altra de les famílies més reconegudes del Lloret de principis de segle: els Cabañas. Pius Cabañas Font, aquell jovenet que el 1904 va veure trencat el seu compromís amb Manolita Carreras, era aleshores un estudiant de dret, poc constant i més distret per la vida nocturna de la ciutat que pels estudis. No n'hi va haver prou amb la recomanació del futur sogre, el doctor Bonaventura Carreras, al rector de la Universitat de Barcelona del moment, el també metge Rafael Rodríguez Méndez, sobretot perquè Pius Cabañas no es va presentar a la convocatòria d'exàmens, tal com li va retreure Manolita en aquella carta en què donava per acabat el festeig.

Amb els anys, però, Pius Cabañas seria un digne descendent d'una nissaga d'emprenedors, i ell mateix es convertiria en un personatge brillant, que va promoure negocis professionals i projectes personals i filantròpics.

El seu oncle era l'indià Nicolau Font Maig, el qual havia comprat l'antic

>> Junta d'obrers de l'Obreria de Santa Cristina de Lloret de Mar, amb les obreres de Santa Cristina el dia de la processó marítima (1915). El tercer per l'esquerra és Pius Cabañas. (Foto: SAMLM. FONS JOSEP VALLS I ROCA.)

convent desamortitzat de Sant Pere del Bosc, a mitjan segle XIX. Anys més tard, en retornar de Cuba, va invertir en l'embelliment del lloc i hi va convocar artistes tan importants com l'arquitecte Josep Puig i Cadafalch i l'escultor Eusebi Arnau, entre d'altres. La seva voluntat era construir un asil d'ancians al lloc. Aquest desig va ser complert pel seu nebot, Pius Cabañas, ja al segle XX. Pius, juntament amb el seu cosí Agustí Cabañas Font, amb qui compartien els cognoms per matrimoni dels pares entre germans, van heretar la finca després de la mort de l'oncle, que no tenia descendència. Agustí va morir aviat i Pius va esdevenir hereu universal de la fortuna d'aquell indià que a Lloret anomenaven *Comte de Jaruco*. El 1911, Pius va erigir un monument en record del seu oncle davant del conjunt de Sant Pere del Bosc.

De jove, Pius Cabañas va aprofitar-se de la fortuna familiar, tot i que finalment es va titular a l'Escola Superior de Comerç i també va acabar la carrera de dret. La seva passió eren la motonàutica i els automòbils, i es va casar amb Maria Llobet, amb la qual va tenir sis fills.

La seva adscripció al catalanisme conservador de la Lliga el va portar a ser diputat electe de la Mancomunitat de Catalunya, entre els anys 1913 i 1917. Com molts prohoms del moment, compaginava la seva residència entre el Lloret natal i Barcelona.

No va exercir mai com a advocat als tribunals, però va ostentar càrrecs com el de jutge municipal de Lloret el 1909, soci fundador d'una societat productora de films (anomenada

Barcinógrafo) el 1913, i gerent de la Societat Salinera de l'Empordà, entre altres càrrecs. També va ser president del Club de Natació de Lloret (1916) i d'un altre club de natació de Barcelona (1921), a més de president de les Escoles Parroquials Nicolau Font i Maig i de l'Asil Nicolau Font. També va escriure algunes peces teatrals i líriques.

Va morir el 30 d'abril del 1963, tot just vuit mesos abans que Manolita, que va traspasar el desembre del mateix any.

Una dona que sabia el que volia

Els documents trobats en aquella biga d'un enderroc a Sant Pere del Bosc són cinc fulls, alguns escrits a doble cara. El primer és la carta de Manolita Carreras adreçada a Pius Cabañas el 15 de juliol del 1904, en què trenca el compromís. Segueix una nota sense data, amb encapçalament de la consulta del doctor Bonaventura Carreras, pare de Manolita, en què avisa Pius Cabañas que ha d'ajornar fins a la tarda la seva entrevista perquè encara té malalts per visitar. Finalment, el darrer document, datat a Begur el 9 d'octubre de 1906, és una darrera carta de Manolita en què insisteix en la negativa de continuar la relació.

A partir d'aquí, tota la resta són interrogants. Per què Pius Cabañas va conservar aquestes cartes durant tota la vida a la finca de Sant Pere del Bosc? Quina intenció tenia en amagar-les en una biga i oblidar-les?

Aquestes incògnites restaran obertes, però l'episodi del festeig desfet, recuperat gràcies a una troballa casual, reforça el caràcter de Manolita Carreras i l'interès per la seva figura.

>> Manolita Carreras de gran, a casa seva.
(Foto: FAMÍLIA COLL BOADA)

En els escrits d'ella que s'han conservat es percep que vivia en un desacord perpetu entre la seva formació, el seu nivell intel·lectual i els seus interessos i expectatives, d'una banda, i les perspectives reals a les quals s'enfrontava per la seva condició de dona, de l'altra. Això li va provocar un estat depressiu, que es va accentuar a finals del 1906, moment que coincideix amb la mort del pare. Ara tenim més dades del que li va passar a Manolita durant aquells anys. Ara podem saber que, a més del dol pel pare, Manolita arrossegava el neguit d'un projecte de vida frustrat al costat de Pius Cabañas.

La seva trajectòria vital ha estat objecte d'una recerca intensa. Primera-ment, pel seu paper com a integrant, juntament amb Esperança Bru, del grup de dones que van promoure la fundació de la Biblioteca Popular de la Dona el 1918. Més endavant, en la recerca de la correspondència de Carles Rahola custodiada a l'Arxiu Municipal de Girona, quan apareix com una de les corresponents més interessants, amb qui Carles Rahola s'escriu entre els anys 1908 i 1909. Aquest epistolari va ser objecte d'estudi i publicació per part de la Diputació de Girona el 2021, amb el títol *L'astrònoma i l'escriptor: Cartes de Manolita Carreras a Carles Rahola (1908-1909)*. Carles Rahola era aleshores un escriptor de la Diputació de Girona que acabava de publicar el

>> Passeig de Jacint Verdaguer de Lloret de Mar durant la Festa Major de Santa Cristina (1905).
Foto: SAMLM. FONS MARTÍNEZ PLANAS (EMILI MARTÍNEZ I PASSAPERA).

seu primer llibre, *Pequeños ensayos*, i que havia fundat la revista cultural *Lletres*. Manolita Carreras se'ns presenta allà com una jove madura, que mira la vida de cara, actitud que mantindrà fins a la mort. A les cartes parlaven de la vida, de la literatura clàssica francesa i de l'astronomia, que tant apassionava la gironina. A la lletra del 22 de desembre del 1908, Manolita descriu a Carles Rahola el descobriment d'una estrella de la constel·lació d'Orió:

«[...] fa tres días vaig coneixer una nova estrella, invisible a ull nu que's troba a la constel·lació d'Orion, al fons d'una porció d'espai immensa, fosca, negríssima: allà brilla tota sola, amb una llum tenue, suau... Jo l'estimo molt una nova amiga, polida i solitaria: bo i seguint invisible jo li somric cada nit».

La primavera del 1909 es va acabar la relació entre Manolita Carreras i Carles Rahola. A finals del 1912 ella es va casar amb el doctor Francesc Coll Turbau, un jove i excel·lent metge que havia fet pràctiques a casa de Bonaventura Carreras i que aviat esdevindria alcalde de la ciutat. Carles Rahola, per la seva banda, va contraure matrimoni amb Rosa Auguet el 1913.

Tot semblava resolt en aquesta història, fins que un fet casual va reobrir la porta del passat per aportar noves dades que ens confirmen la personalitat de Manuela Carreras i ens fan revisar alguns pressupòsits sobre l'època.

La falta d'informació sobre la història de les mentalitats no ens permet saber si aquesta és una actitud freqüent, que es desdii del clíxé fixat especialment en la literatura i el cinema de la imatge de les noies de principis de segle.

La claredat diàfana amb què s'adreça al seu promès recorda un episodi semblant recollit a les cartes amb Rahola, on ella li deixa llegir una lletra datada el 8 de febrer de 1909, on ha d'aconsejar una amiga seva, que no és altra que Maria Victòria Pella, filla de Josep Pella i Forgas, a qui la seva mare sembla empenyer a un casament concertat.

Allà sorgeix el pensament de Manolita en aquests termes:

«Com no havia de semblarme un despropòsit el prometatge de que em parlaves, dient per endavant que es tractava d'un ex-calavera, bon xicot en el fons, d'un gran avenir pecuniari, però que no't feia sentir ni més ni menys que els altres? No ho sabs

>> Santuari de la Mare de Déu de Gràcia al paratge de Sant Pere del Bosc de Lloret de Mar (ca. 1920). Foto: SAMLM. FONS FÀBREGAS BARRI (AUTOR DESCONEGUT).

de sempre que per mí el matrimoni no es pas l'unió de dugues fortunes, sancionada baix una falsa apariència d'una passió que no existeix? L'unió de dugues ànimes, de dugues voluntats que es completen, de dos cors que s'estimen, de dugues intel·ligències que s'admoren; si, això deu ser, per mí, el matrimoni y ho considero com única base per construir una generació potent y santa».

I no pot ser més explícita quan li escriu:

«Escolta, are; encara que et deixessis corre completament la qüestió del casori, je t'engage a escriure allò que em deies d'una virginitat que agonitza... Serà ben interessant. Jo no et prometo pas fer-ho, perquè potser no t'interpretaria prou bé. En mi seria que no el sento gaire: primer, perquè la virginitat a mi no em pesa, ja ho sabs, y per altre part, tampoc la (paraules esborrades) ni crec que existeixi des del punt de vista espiritual».

Ara que sabem la seva experiència en el trencament del prometatge i la decisió d'assumir les conseqüències socials que comportava, podem entendre millor quina era la seva idea de parella, lluny de llinatges i fortunes. La documentació de primera mà ens retorna una dona clarivent i conseqüent, a qui la vida posaria proves molt dures que l'obligarien a treure la fortalesa interior i els recursos personals dels quals disposava.

Recordem que el 1912 es va casar amb el metge Francesc Coll Turbau, que dos anys més tard va esdevenir al-

calde de la ciutat, càrrec que tornaria a exercir el 1921 i el 1930, amb interrupcions entremig. El 1935, el doctor Coll Turbau va fundar la que seria la Clínica Girona, en terrenys que eren propietat de Manolita Carreras i amb el projecte del seu gran amic Rafael Masó.

El destí, però, va fer que la primavera del 1936 Francesc Coll Turbau morís d'una infecció vírica. En aquell moment, Manolita Carreras va posar-se al capdavant de la clínica i durant bona part de la seva vida en va encapçalar el Consell d'Administració. Aquest és només un episodi més que prova la seva força per superar les nombroses adversitats personals, familiars i polítiques que va viure. Sempre, però, actuant amb dignitat i intel·ligència. La història es va escrivint i noves fonts projecten nova llum que il·lumina espais de penombra com les vides privades de cadascú.

Per saber-ne més

GIL TORT, Rosa Maria. *L'astrònoma i l'escriptor: Cartes de Manolita Carreras a Carles Rahola (1908-1909)*. Girona: Diputació de Girona, 2021.

GIL TORT, Rosa Maria. *Elles també hi eren: Història de les dones de la Casa Masó (1830-2015)*. Girona: Fundació Valvi / Curbet Editors, 2019.

Sobre Pius Cabañas: <<https://www.diputatsmancomunitat.cat/els-diputats/cabanias-i-font-pius>>

VILA GALÍ, Agustí. *La marina mercant de Lloret de Mar: Segles XVII-XIX*. Lloret de Mar: Ajuntament de Lloret de Mar, 1992.